

KIRJA-ARVIO:

HAURAITA ALASTOMIA, HÄILYVÄISIÄ IDENTITEETTEJÄ

Utriainen, Terhi 2006: Alaston ja puettu. Ruumiin ja uskonnon ääret. Tampere: Vastapaino. 296 sivua.

Johanna Ahonen

Vaatteet ja pukeutuminen ovat yksilöllisyyttä painottavassa länsimaisessa nykykulttuurissa varmasti keskeisimpiä keinoja oman minuuden esittämiselle ja tuottamiselle. Niiden avulla ihminen luo näkyvästi ja vaivattomasti kytköksen niihin arvoihin, elämäntapoihin ja ihmisiin, joihin hän haluaa liittyä sekä toisaalta rajan niihin, joista haluaa erottua. Teoksessaan *Alaston ja puettu. Ruumiin ja uskonnon ääret* uskontotieteilijä Terhi Utriainen tarttuu sekä konkreettisiin että metaforisiin pukuihin. Hän tarkastelee identiteettiä, ruumista ja uskontoa riisumisen ja pukeutumisen erilaisten esitysten ja ilmaisujen kautta. Utraiaisen moninainen tutkimusaineisto käsittää niin kristillisiä kuin maallisiakin tekstejä. Hän korostaa ennen muuta puvun suojaavaa funktiota sekä tapoja, joilla puku toimii minän laajentumana ruumiin rajojen yli liittäen ihmisen muihin ihmisiin, yhteisöön ja ympäröivään maailmaan. Utriainen kirjoittaa, kuinka puvuilla ”olisi kenties nähtävissä ’kasvot’ siinä mielessä, että puvut ovat omaksuneet käyttäjiensä muodon ja imeneet heidän läsnäoloaan sekä osallistuneet ihmisyden ilmaisuihin ja ihmisten välisiin kosketuksiin.” (s. 41.) Puvun ja ruumiin, kuten myös puetun ja alastoman, rajat ovatkin suhteellisia ja kulttuurisesti määrittäviä. Lisäksi ruumiit eroavat toisistaan sen suhteen, kuinka haavoittuvaisia ne ovat alastomuudelle.

Kulttuurin ja uskonnon tutkimuksen kentällä Utriainen paikantaa itsensä metodologisesti ja teoreettisesti antropologiaan, psykoanalyysiin ja taiteen tutkimukseen. Tutkimus sijoittuu fenomenologian sekä dokumentoivan teksti- ja kuvaetnografian rajamaille. Paikoin tutkimuksen aineistot saattavat vaikuttaa hieman sattumanvaraisesti valituilta, mutta toisaalta sirpalemainen aineisto tuntuu myös tekevän aiheelle oikeutta ja rikastuttavan sen käsittelyä. Aineistonsa välityksellä Utriainen osoittaa, että pukeemisessa ja riisumisessa on ennen muuta kysymys identiteetistä sekä sen rakentuneisuudesta, monisäikeisyydestä ja hauraudesta, jolloin puku määrittyy keskeneräisen identiteetin kantajaksi.

HÄTÄ HAJANAISESTA JA HÄVIÄVÄSTÄ MINUUDESTA

Utraisen mukaan riisumisen ja pukemisen vuorottelussa on jotain perustavanlaatuisesti ihmisenä olemiseen kuuluvaa; ihmisyyden on jotain, joka voidaan riisua. Ylipäänsä ihmisyyden ja inhimillisyyden näyttäytyvät Utraisen aineistoissa pitkälti kokoon harsittuina ja purettavina rakennelmina.

Utrainen kyseenalaistaa käsityksen alastomuuden aitoudesta ja luonnollisuudesta. Alastomuus määrittyy päinvastoin puvun poissaoloksi tai vajeeksi, sillä puku on lähtökohta: yleensä ihminen on puettu ja alaston ruumis nähdään pukua vasten ja täten suojaattomana. Tutkimuksessaan Utrainen ymmärtääkin alastoman ruumiin elämän haurauden ja katoavaisuuden keskeisenä kuvana ja kokemuksena. Ihmiselämän haavoittuvaisuus halutaan hyvin usein sulkea pois mielestä. Jo ympärillämme oleva visuaalinen materiaali esittää lähes poikkeuksetta itsenäisiä, voimakkaita ja aktiivisia ruumiita. Utrainen tuo esiin Silva Tedren (1999) käsitteen *välttämättömyksien ruumis*, jolla hän kuvaa hoivaa tarvitsevaa ruumiillisuutta (esimerkiksi sairaat ja vanhukset). Utrainen näkee, että fyysisen alastomuuden ja erotisoidun ruumiin sijasta tabuluonteen on nykykulttuurissa saanut toisenlainen alastomuus, hauras ja avuton, mahdollisesti rikkinäinen ruumis, johon meidän on vaikea suhtautua.

Miksi alastomuus sitten määrittyy niin keskeisesti suojaattomuutena? Eikö alastomuus voisi yhtä voimakkaasti konnotoitua esimerkiksi vapauteen? Utraisen mukaan kyse on siitä, että puku ja alastomuus ilmaisevat metaforisesti huolta identiteetistä. Ihmisen on hyvin vaikea hyväksyä identiteettinsä keskeneräisyyttä ja elämän arvaamattomuutta. Suojaavan kääreen identiteetille voivat tarjota niin uskonnot kuin toiset ihmisetkin. Niillä pyritään paikkaamaan ihmisen keskeneräisyyttä ja lähestymään haavetta ehyestä ja valmiista minästä. Kuitenkin viime kädessä kaikki identiteettejä hellivät kehykset ovat myös tavalla tai toisella hauraita ja vaillinaisia. Mutta miksi perustattomuuden tai äärettömyyden ajatus aikamme jälkimodernissa maailmassa yhä on niin ahdistavaa? Entä miltä halutaan suojaan? Niiltä minuuden puolilta, jotka katoavat kerroksiin, mutta aika ajoin muistuttavat olemassaolostaan yhtenäisyyden illuusiota horjuttaen?

Utrainen viittaa sosiologi Anthony Giddensin (1991) *ontologisen turvallisuuden* käsitteeseen ja toteaa, että suojaavan kääreen ja äären tarve on perustavalla tavalla inhimillinen. Yksilöllä on tarve tuntea sekä itsessään että ulkoisissa tapahtumissa järjestys ja jatkuvuus. Ahdistuksen, kaaoksen ja merkityksettömyyden välttämiseksi ihminen tarvitsee jonkinlaisen kehyksen olemiselleen ja kiinnikkeen identiteetilleen.

KRISTILLINEN ALASTOMUUS- JA PUKUSYMBOLIIKKA

Raamatulliset kuvat ja käsitykset läpäisevät koko kulttuurimme ja itseymmärryksemme, ja näin ollen kristillisen kuvaston tarkastelu käsittää varsin suuren osan kirjasta. Kuitenkin etenkin jälkimmäisessä luvussa olisi tiivistämisen varaa. Paikoin toistoa ja kuvailua on liiaksi, kun taas joissain kohdin analyysia olisi voinut viedä vielä syvem-

mälle. Yhtä kaikki pukemisen ja riisumisen tematiikkaan keskittymällä Utriainen tuo esiin uusia ja kiinnostavia huomioita Raamatusta ja kristillisestä kulttuurista.

Aineistosta tulee vahvasti esiin haave ihmisen puutteellisuuden poistamisesta ja täydellistymisestä. Raamatun teksteissä sekä kristillisessä käyttökirjallisuudessa alaston ihminen esitetään paljaana ja palelevana, avuttomana sekä häpeälle alttiina. Alastomuus sekä myös ihmisen omat, likaiset tai vääränlaiset vaatteet viittaavat syntiin, Jumalan ulkopuoliseen tilaan, kuolevaisuuteen, kuolemaan, kun taas Jumalalta saadut puhtaat ja valkeat vaatteet assosioituvat keskeneräisyyden päättymiseen, ylösnousemukseen ja elämän jatkuvuuteen.

Kuten Utriainen tuo esiin, länsimaisessa kulttuurissa monet sukupuolittuneet pukeutumiseen liittyvät rajat ovat hälventyneet mutta eivät kadonneet. Niin eri uskonnoissa kuin sekularisoituneissa yhteiskunnissakin naiset nähdään edelleen yhteisönsä moraalien ylläpitäjinä, mikä näkyy naisten pukeutumiseen liittyvissä normeissa (Vuola 2001, 80–82). Pukeutuminen vaatii tasapainoilua, sillä sekä liialliseksi koettu paljastaminen että peittäminenkin herättävät ärtymystä. Esimerkkejä tästä näkyy yhteiskunnassamme jatkuvasti. Hunnuttautuviin musliminaisiin suhtaudutaan usein joko säälien tai vihamielisesti, vaikka myös Raamatussa naisille annetaan ohje pään peittämisestä. Toisaalta assosiaatiot Ilmestyskirjan helakanpunaan pukeutuneeseen syntiseen naiseen näkyvät edelleen esimerkiksi keskusteluissa morsiamelle soveliaasta hääpuvusta. Näissä keskusteluissa kuvastuu myös vaatimattomuus luterilaisena hyveenä: liian näyttäväksi mielletty puku tulkitaan usein turhanpäiväiseksi tai huomionhakuiseksi koreiluksi.

VAIHTOEHTOISIA ALASTOMUUKSIA

Kristillistä kuvastoa käsitteleviä osioita lukiessa heräsi kysymys koskien toisenlaisia tapoja ymmärtää alastomuus. Luvussa ”Sekulaareja riisuutumisia” Utraisen aineistona ovat maallisemmat tekstit, joiden kautta alastomuuden moninaisuus tulee hyvin kiinnostavasti esille. Myös Utraisen persoonallinen ja vivahteikkaan verevä kirjoitustyyli pääsee vauhtiin tässä luvussa. Muun muassa Utraisen analyysit tanssija Sanna Kekäläisen sekä kirjailija Sofi Oksasen omia ruumiitaan käsittelevistä teksteistä (*Helsingin Sanomien Kuukausiläitteen* ”Sielu & Ruumis” -sarja) ovat kiehtovaa luettavaa minän ja ruumiin rajoja sekä niiden liikuttamista pohtivalle feministitutkijalle.

Paitsi suojattomuutena ja kärsimyksenä alastomuus voi määriytyä myös nautintona. Oleellista on se, onko kyseessä toisen katseen riisuma ruumis vai omaehtoinen riisuminen, oman ruumiin kuuntelemisen kautta ilmaistu alastomuus. Alastomuuden voi myös nähdä liukuvan ihon pinnalta sen alle, jolloin Utriainen kysyy, voiko havoittuvan ja alastoman minän nähdä piiloutuvan alastomuutta esittävän erotisoidun ruumiin sisälle.

SUOJAAVA VS. RIISUVA JUMALA

Utrainen käsittää tutkimuksessaan uskonnon ja jumalan ennen muuta funktionaalisesti ja ihmislähtöisesti. Aineiston perusteella uskonnossa on olemassa sekä riisuva että suojaava antava potentiaali suhteessa ihmisen keskeneräisyyteen ja olemisen haurauteen.

Juutalaiskristillisessä perinteessä vallitsevana jumalana näyttäytyy patriarkaalinen, julma, paljastava ja rankaiseva sekä muista jumalista pikkumaisen mustasukkainen *Jahve*, jonka riisumiseen ihannekristitty nöyrästi suostuu. Kuitenkin virsien Jumalalla on helmat, joiden turviin ihminen pääsee lepäämään. Myös Jeesuksen kärsivä ruumis näyttäytyy aistimellisena pyhän paikkana, jonka haavojen kätköissä ihminen on suojassa. Jeesus itse on puolestaan saanut lihansa ja pukunsa Marian kohdussa ja kohdusta. Utraisen mukaan ihminen ja jumala voivatkin lähestyä toisiaan puvun kautta: lähetessään ihmistä jumalakin muuttuu haavoittuvaiseksi ja tarvitsee puvun. Haavoittuvuus ja voima eivät kuitenkaan ole toistensa vastakohtia, päinvastoin.

Utraisen tutkimus on ajatuksia herättävää ja kiehtovaa luettavaa niin post-moderneista ja feministisistä subjekti- ja ruumiillisuuspohdinnoista kuin uskontotieteellisistä keskusteluista ja kristillisestä kulttuurista kiinnostuneille lukijoille. Utraisen mukaan hänen tavoitteenaan on ollut kirjoittaa ”*sanallinen kuvakirja* pukemisesta ja riisumisesta” (s. 21). Tavoite toteutuu, sillä kuvallisuus on voimallisesti läsnä kaikkialla kirjassa ja teos puhuttelee varmasti myös visuaalisen kulttuurin tutkijoita. Aineistojen kautta teoksessa kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa vimmainen elämänvoima sekä elämän hauraus, kärsimyksen ja kuoleman väistämättömyys, mikä tekee kirjasta hengästyttävällä tavalla haikean kauniin lukukokemuksen.

KIRJALLISUUS

GIDDENS, ANTHONY 1991: *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

TEDRE, SILVA 1999: *Hoivan sanattomat sopimukset*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.

VUOLA, ELINA 2001: Jumala naisten vaatteissa. – *Naistutkimus – Kvinnoforskning* (14)1: 80–82.

FM Johanna Ahonen toimii uskontotieteen ja naistutkimuksen tutkijana Turun yliopistossa.